

razno Miscellaneous

Izazov razlučivanja u *Amoris laetitia*

Antonio Spadaro SI, Louis J. Cameli*

Riječ „razlučivanje“ zauzima odlučujuće mjesto u cjelini *Amoris laetitia* (AL), posinodalne apostolske pobudnice pape Franje o obitelji. Glede toga, papa Franjo rabi snažne izraze: »Uskogrudno je promatrati samo odgovaraju li postupci osobe općemu zakonu ili propisu ili ne, jer *to nije dovoljno da se razabere i zajamči potpuna vjernost Bogu* u konkretnom životu ljudskog bića« (AL 304; [kurziv: A.S. — L.J.C.]). Neka neshvaćanja s obzirom na taj važni tekst Učiteljstva radaju se upravo iz nesposobnosti da se razumije što je razlučivanje i da se ono živi. Da se, dakle, razumije i cijeni AL potrebno nam je vrlo dobro shvatiti što je to razlučivanje — u dokumentu se navodi 50 puta — te ozbiljni i zahtjevni izazov što ga stavlja pred pastoral.

Mjesto razlučivanja u *Amoris laetitia*

Amoris laetitia ocrta istinsko „pastoralno obraćenje“:

Dugo smo mislili da smo jednostavnim isticanjem doktrinarnih, bioetičkih i moralnih pitanja, bez poticanja na otvaranje milosti, već pružili dovoljnu potporu obiteljima, učvrstili bračnu vezu i ispunili smislom njihov zajednički život. Nailazimo na teškoće u predstavljanju braka više kao dinamičnog puta osobnog razvoja i ispunjenja no kao teret koji treba podnositi cijeli život. Mučimo se također dati prostor savjesti vjernika, koji usred svojih ograničenosti vrlo često odgovaraju što je bolje na evanđelje, te su sposobni *ostvariti svoje vlastito razlučivanje u složenim okolnostima*. Pozvani smo odgajati savjesti, a ne težiti tomu da ih zamijenimo (AL 37; [kurziv: A.S. — L.J.C.]).

Očito je pritom veliko pitanje: kako možemo odgajati savjesti? Kako odgojiti one koji su pozvani odgajati savjesti?

Govoreći o takozvanim „nezakonitim“ obiteljskim, stanjima papa Franjo vodi računa o bezbrojnim različitostima konkretnih stanja, pa stoga potiče »na *odgovorno osobno i pastoralno razlučivanje pojedinih slučajeva*, u kojem će se prepoznati da, budući da se „stupanj odgovornosti razlikuje od slučaja do slučaja“,

* Antonio Spadaro, talijanski isusovac, glavni urednik časopisa *La Civiltà Cattolica*, Rim. Louis J. Cameli je svećenik Nadbiskupije Chicago (SAD). Članak je tiskan 9. lipnja 2016. u *La Civiltà Cattolica*, 167(3985), 3–16; prijevod na hrv.: p. Vatroslav Halambek, SI.

posljedice ili učinci nekog pravila ne moraju nužno uvijek biti isti« (AL 300, [kurziv: A.S. — L.J.C.]).

Pobudnica iz sinodalnog dokumenta nastavlja putem razlučivanja pojedinih slučajeva ne ograničavajući integraciju, kako je to bilo u prošlosti. Osim toga, izjavljuje kako se ne može nijekati da u nekim okolnostima »krivnja i odgovornost nekog čina mogu biti umanjene ili poništene« (AL 302; usp. KKC 1735) zbog različitih uvjetovanosti. »Stoga,« piše Papa Franjo, »negativni sud o nekoj objektivnoj okolnosti ne uključuje sud o krivnji ili grješnosti dotične osobe«. Unutar tih uvjerenja te primjenjujući ih na prosudbe sinodalnih Otaca o takozvanim „nezakonitim“ stanjima, Papa smatra »vrlo prikladnim ono što su željeli podržati mnogi sinodalni Oci: „U određenim okolnostima ljudima je iznimno teško postupati drukčije. [...] *Dok se pastoralno razlučivanje s jedne strane skrbi o ispravno izgrađenoj savjesti osoba, s druge strane također vodi računa o tim okolnostima.* Ni posljedice počinjenih djela nisu nužno iste u svim slučajevima“« (AL 302; [kurziv: A.S. — L.J.C.]). Zaključak je da je Papa, slušajući sinodalne Oce, svjestan da se ne može više govoriti o nekoj apstraktnoj kategoriji ljudi te integracijsku praksu zatvoriti u posve općenitu i jedino važeću normu za sve slučajeve.¹

»Razumijem«, nastavlja Sveti Otac, »one koji više vole strožu pastoralnu skrb, koja ne ostavlja prostora bilo kakvoj pomutnji« (AL 308). A ipak, kad se to dogodi, »postavljamo toliko uvjeta milosrđu da ga lišavamo konkretnog smisla i stvarnog značenja, što je najgori način razvodnjavanja evanđelja« (AL 311). Razlučivanje „spašava“ milosrđe i čini da ono sjaji u punom sjaju.

Valja stoga proučiti narav razlučivanja u našoj predaji te njegove sastavnice da bi se shvatilo pastoralno djelovanje u svjetlu AL.

Razlučivanje kao ključ zrelog kršćanstva

„Razlučivanje duhova“ (*diakriseis pneumatôn*) nalazimo u 1 Kor 12, 10 kao jedan od tolikih darova Duha Svetoga što ih Pavao nabroja u tom poglavlju. Slični izraz (*dokimazete ta pneumata*) nalazi se i u *Prvoj poslanici sv. Ivana*: »Predragi, ne vjerujte svakom duhu, nego duhove podvrgnite kušnji da vidite jesu li od Boga« (1 Iv 4, 1). U cijelom Svetom pismu nalazimo druge, neizravne ali znakovite poveznice s razlučivanjem. Sve poveznice tvrde da postoje i djeluju u svijetu i u našem životu različiti „duhovi“. Sigurno nas Duh Sveti Božji privlači Bogu, ali ima također drugih duhova koji mogu sprječavati naš put. Razlučivanje nam pomaže da prepoznamo ono što nas vodi k Bogu i ono što nas udaljava od Njega.

U Svetom pismu i u duhovnoj tradiciji, primjericice među ocima i majkama pustinje, dar ili karizmu razlučivanja ima onaj ili ona koja provodi razlučivanje za druge ili ih prati na njihovu putu. Duhovna baština koju nalazimo u *Duhovnim*

1 Usp. A. Spadaro, „Amoris laetitia“, Struktura i značenje posinodalne Apostolske pobudnice Pape Franje, u *Civ. Catt.* 2016 II. 105–128.

vježbama sv. Ignacija Lojolskog uobličuje „pravila za razlučivanje“ i nude se voditeljima duhovnih vježbi, onima koji ih obavljaju.²

U nauku pape Franje čini se da je razlučivanje ključna riječ. I samo njegovo papinsko služenje zapravo je služenje na način evandeoskog duhovnog i pastoralnog razlučivanja (usp. *Radost Evanđelja* [EG] 33, 50, 154), sposobno usmjeravati prema zreloomu kršćanstvu. »Razlučivanje, čišćenje i obnova« (EG 30) tvore trostruki temelj. Upravo razlučivanje pokreće poslanje i potiče da se izide iz sebe bez straha da se uprlja uličnim blatom (EG 45, 179).

Otvarajući 16. lipnja prošle godine svojim govorom crkveni skup Rimske biskupije o *Amoris laetitia*, Papa je potvrdio potrebu da »se udomaćimo s prolaskom Duha u razlučivanju«. To znači »slušati ono što nam Bog govori u našim životnim okolnostima«. Razlučivanje »se ne zaustavlja na opisu okolnosti, problematike — a još manje grijeha —«, nego »ide uvijek dalje te uspjeva iza svakog lica, svake povijesti, svake okolnosti vidjeti prigodu, mogućnost«. Razlučivanje »nas čuva od ideologiziranja vjere«.

Razlučivati, dakle, znači slušati glas Duha i suočiti se sa stvarnošću i njezinim zahtjevima i izazovima, ponajviše s onima koje se tiču pojedinih osoba i njihova konkretnog života, izdižući se iznad apstrakcija i „slučajeva“. Govoreći isusovcima iz *La Civiltà Cattolica*, papa Franjo to je ovako sažeo: »Nastojte otkriti ono što je Bog učinio i kako će nastaviti svoje djelo«. Za to su »potrebni studij, osjetljivost, iskustvo«, ali je također potrebno »zadržati otvoreno srce i um, izbjegavajući duhovnu bolest pozivanja na same sebe« (Govor zajednici pisaca u *La Civiltà Cattolica*, 14. lipnja 2013.). Vrijedi to za dinamizam povijesti, ali i pojedinaca: »Razlučivanje podrazumijeva pitati se o onom što je dobro a što nije dobro u odnosu na osobu u svim njezinim sastavnicama, ponajviše duhovnoj« (*Govor na Teološkom fakultetu Sardinije*, 22. rujna 2013.).

Jasno je da razlučivanje podrazumijeva smjelo slijediti vlastitu savjest, a »to ne znači slijediti vlastiti ja, činiti ono što me zanima, što mi koristi, što mi se sviđa« (*Angelus*, 30. lipnja 2013.). Naprotiv, savjest je unutarnji prostor slušanja istine, dobra, Boga; to je unutarnje mjesto mojeg odnosa s Njim, a On govori mojemu srcu i pomaže mi razlučiti, prepoznati put koji mi je prijeći te, kad se donese odluka, ići naprijed ostajući vjeran (na istom mj.), no valja »biti poučljiv Riječi Božjoj, spreman na iznenađenja Gospodinova koji nam govori« (*Twitter*, 28. studenog 2013.).

Cilj je razlučivanja — u Svetom pismu i tradiciji, iz kojih sadašnji Papa uzima punih ruku — upoznati volju Božju u posebnim okolnostima vlastita života, tako da se prigrli i živi što se može bolje. Pretpostavlja se — a to je vrlo važno za razumijevanje razlučivanja — da ne postoji samo jedna Božja volja, „općenita“ i univerzalna, nego i posebni i pojedinačni način kako je Božja volja utisnuta u moj život s mojom osobnošću, s mojim okolnostima i s mojim jedinstvenim zvanjem. Takvo shvaćanje posebnosti kršćanskog puta očit je u čitavoj AL.

2 Usp. »Pravila za razlučivanje duhova«, u Sv. Ignacije Lojolski, *Duhovne vježbe*, brojevi 313–336.

Papa Franjo navodi primjerice Sinodalnu završnu relaciju i riječi sv. Ivana Pavla II. da potakne pastire na to da prepoznaju pojedinosti teških obiteljskih situacija, da bi pratili obitelji u teškoćama te da im pomognu razlučiti volju Božju:

Pred teškim situacijama i pred ranjenim obiteljima valja uvijek imati na pameti opće načelo: „Neka znadu pastiri da su, iz ljubavi prema istini, dužni dobro razlikovati situacije“ (*Familiaris consortio*, br. 84). Stupanj odgovornosti nije jednak u svim slučajevima, a mogu postojati čimbenici koji ograničavaju sposobnost odluke. Stoga, kad se jasno ima izreći nauk, valja izbjegavati sudove koji ne vode računa o zamršenosti različitih situacija pa je potrebno biti pozoran na način kako ljudi žive i trpe zbog svojih okolnosti (AL 79).

Razlučivanje iznad problem solving (rješavanja problema)

Iz dosadašnjeg izlaganja imalo bi biti jasno da razlučivanje nije neki oblik dijagnoze, ili rješavanja problema i kazuistike. Njihov se cilj stvarno razlikuje od razlučivanja. Dijagnoza ustanovljuje neku patologiju za koju postoji propisani lijek za ozdravljenje. *Problem solving* ima na raspolaganju razumska sredstva da se dode do nekog rješenja. Kazuistika ulazi u zamršena moralna pitanja primjenjujući načela da se prepozna pravedno djelovanje. U svakoj od tih djelatnosti postoji jasno „prije“ i „poslije“. U određenom trenutku dijagnoza, *problem solving* i moralna analiza nađu rješenje. Kod razlučivanja je nešto drukčije.

Temeljna je pretpostavka razlučivanja to da se ono ne odnosi na problem, nego više na jedan život na putu, na osobu koja napreduje na putu prema Bogu. Razlučivanje, dakle, uređuje razdoblja i dimenzije tog puta, kako bi se utvrdilo kamo i kako Bog zove tu osobu ili zajednicu na obraćenje i na život. Više nego na neki trenutak ili na određeni događaj, razlučivanje je usmjereno na pokrete koji se zbivaju u duši i duhu u svim njihovim pojedinostima i u njihovu povijesnom slijedu.

Papa Franjo skicirao je taj smjer prijedenoj puti na kraju AL. Njegove riječi tumače zašto je razlučivanje tako važno za njega i zašto AL prvotno ne nastoji riješiti probleme, nego nastoji pozvati ljude u obiteljima i brakovima na novi život. Papa piše:

Kao što smo već više puta podsjetili u ovoj pobudnici, nijedna obitelj nije potpuno oblikovana stvarnost ili gotov proizvod, nego treba stalno rasti i dozrijevati u sposobnosti da ljubi. Postoji stalni poziv koji dolazi iz punog zajedništva Presvetog Trojstva, iz divnog jedinstva između Krista i njegove Crkve, iz one lijepe zajednice koja je sveta nazaretska obitelj, kao i iz čitavog bratstva koje postoji među svetima na nebu. Pa ipak, naše razmišljanje o punini koju tek trebamo postići omogućuje nam također da vidimo u pravoj perspektivi povijesni put koji prolazimo kao obitelj, kako bismo prestali tražiti od naših međuljudskih odnosa savršenstvo, čistoću namjera i dosljednost, koju ćemo moći susresti samo u Kraljevstvu koje dolazi. To nas također čuva od toga da strogo sudimo one koji žive u vrlo krhkim situacijama (AL 325).

Razlučivanje iznad dviju suprotstavljenosti

Amoris laetitia suprotstavlja važnu poteškoću onim čitateljima koji se zadržavaju na pastoralnom kontekstu usredotočenom isključivo na dvostruku podjelu između „stanja milosti“ i „stanja grijeha“. Postoje, naravno, stanje milosti i stanje grijeha. Doista se možemo staviti u odnos ljubavi s Bogom, što je trajna milost ili posvećujuća milost. S druge strane, možemo se naći u stanju grijeha ili udaljenosti od Boga. No, ako se ističe „stanje“ neke osobe ili neke obitelji ili nekog braka, po definiciji se osobe smještaju u neki statični položaj.

Tu nam izmiče dinamizam kršćanskog duhovnog puta i unutar tih „stanja“. Mogu, primjerice, biti u stanju milosti i rasti u svojem odnosu s Bogom. To je poželjno. Može se također dogoditi da se nalazim u stanju milosti, ali u tako nemarnoj situaciji da kakvoća odnosa s Bogom postaje shematska te se može približiti lomu. Mogu biti u stanju grijeha i nastaviti spiralom udaljavanja. Ali mogu se također naći u stanju grijeha s poticajima aktualne milosti, koji me malo— pomalo potiču na kajanje i na obraćenje srca.

Taj nam kontekst može pomoći u shvaćanju zabrinutosti pape Franje izražene u osmom poglavlju AL: »Pratiti, razlučivati i integrirati slabosti«. Taj isti naslov može zvučati neskladno za onoga tko znade identificirati samo „stanje grijeha“ ili „stanje milosti“. Čitajmo njegove riječi:

Ali ista ta savjest može prepoznati ne samo da određena situacija objektivno govoreći ne odgovara svim zahtjevima evanđelja, nego također može prepoznati iskreno i pošteno ono što je trenutačno najvelikodušniji odgovor koji mogu dati Bogu i uvidjeti s određenom moralnom sigurnosti da je upravo to ono što sâm Bog traži usred konkretne složenosti nečijih ograničenosti, premda to još nije potpuno opredmećen ideal. U svakom slučaju podsjećamo da je *to razlučivanje dinamično i mora ostati uvijek otvoreno za nove etape rasta i nove odluke* koje omogućuju potpunije ostvarenje ideala (AL 303; [kurziv: A.S. — L.J.C.]).

Razlučivanje mora pomoći pronaći moguće načine odgovora Bogu i rasta usred granica. Misleći da je sve crno–bijelo, katkad zatvaramo put milosti i rasta, te obeshrabujemo putove posvećenja koji daju slavu Bogu. Podsjećamo da „mali korak, usred velikih ljudskih ograničenosti, može biti ugodniji Bogu od izvana gledano ispravnog života onoga koji u svojem životu ne nailazi na veće teškoće“. Konkretni pastoral služiteljâ i zajednicâ mora neizostavno obuhvaćati tu stvarnost (AL 305).

U svojem govoru na crkvenom skupu Rimske biskupije Papa je podsjetio da jedna od napasti kojoj smo neprestance izloženi jest u tome da imamo „separatističku logiku“ koja brzo odjeljuje pravednike od grješnika. Svima je potrebno obraćenje, tvrdi Papa, te imamo »zajedno s carinikom reći: Bože moj, smiluj se meni grješniku! S tim polazištem ostajemo uključeni u isti „dio“«. Doista, »„pšenica i korov“ rastu zajedno, pa će i najbolja pšenica — u ovom životu — uvijek biti pomiješana s malo korova«.

Tko isključivo ustrajava na toj dvostrukosti razmišljanja — stanje grijeha ili stanje milosti — te ne uspijeva iznaći nikakvu mogućnost da izroni dobro u onima koji se nalaze u nekoj objektivno nezakonitoj situaciji, može se naći u druš-

tvu jansenista Pasquiera Quesnela, čije je zablude osudio papa Klement XI. u Apostolskoj konstituciji *Unigenitus Dei Filius*.³ S druge strane, poticati pratnju i razlučivanje onih koji se nalaze u situacijama objektivno nezakonitim ne znači ni na koji način oprostiti ono što je pogrešno.

Idealna vrijednost pa i slast braka i obiteljskog života ostaje, a Crkva ih ima snažno nuditi i braniti. Papa Franjo doista s pravom veli: »Naravno, ako se netko razmeće objektivnim grijehom kao da je dio kršćanskog ideala, ili želi nametnuti nešto drugo od onoga što Crkva uči, ne može ni na koji način tražiti da predaje vjeronauk ili da propovijeda; u tom slučaju postoji nešto što ga odvaja od zajednice (usp. Mt 18, 17). Takav treba iznova slušati navještaj evanđelja i njegov poziv na obraćenje« (AL 297). »Kako bi se izbjegli svi nesporazumi, podsjećam da Crkva ni na koji način ne smije odustati od toga da predlaže puni ideal braka, Božji plan u svoj njegovoj veličini« (AL 307).

Razlučivanje se tiče povijesti a ne ideja

Razlučivanje i pratnja pretpostavljaju da je kršćanski život, uključujući i kršćanski život u braku i u obiteljima, zapravo proces. Čak i kad je taj tijek nezakonit ili nesavršen — i možda ponajviše kad je takav — osobama koje pripadaju takvim obiteljima i takvim brakovima potrebno je razlučivanje i pratnja. Osim toga, još je jedan razlog za razlučivanje i pratnju, posebice u teškim situacijama. To je ono što papa Franjo naziva »logika milosrđa«:

Riječ je o tome da se svi uključe, svakomu treba pomoći da nade vlastiti način sudjelovanja u crkvenoj zajednici i tako iskusi da mu je iskazano „nezasluzeno, bezuvjetno i besplatno“ milosrđe. Nikoga se ne smije zauvijek osuditi, jer to nije logika evanđelja! Tu ne mislim samo na rastavljene i ponovno vjenčane, nego na sve, bez obzira na stanje u kojem se nalazili (AL 297).

Istina je, primjerice, da milosrđe ne isključuje pravdu i istinu, ali prije svega moramo reći da je milosrđe punina pravde i najjasnije očitovanje Božje istine. Stoga treba uvijek smatrati da je „svako teološko shvaćanje koje u konačnici dovodi u sumnju sve-moćnost samog Boga, a osobito njegovo milosrđe, potpuno neprimjereno“ (AL 311).

Zahvaljujući Božjemu milosrđu, nikad ne ostajemo „na cjedilu“, nikad napušteni i sigurno nikad odbačeni. Ako je to Božji put, onda to ima biti i put Crkve. Osim toga, ako je to put Crkve, to podrazumijeva da i službenici Crkve trebaju

3 Neka se vide, primjerice, sljedeći osuđeni stavovi: »Što drugo preostaje duši koja je izgubila Boga i njegovu milost, nego grijeh i posljedice grijeha, ohola bijeda i slaba nedostatnost, to jest opća nemoć za rad, molitvu i svako dobro djelo?« (H. Denzinger — P. Hünermann, *Enchiridion Symbolorum* [DH], 2401; »Molitva bezbožnika novi je grijeh; a to što im Bog udijeli, nov je sud o njima« (DH 2459). S druge strane, poznati teolog tradicionalnog morala Marcelino Zalba piše: *Peccatores in statu offensae nihil possunt mereri de condigno. Sed, si gratia iuvetur, mereri valent alias gratias actuales, etiam efficaces* (Grješnici u stanju grijeha ne mogu ništa zaslužiti po pravu. Ali, ako milost pomogne, mogu zaslužiti druge aktualne milosti pa i djelatne) (M. Zalba, *Theologiae Moralis Compendium*, vol. 1, Madrid, BAC 1958, 169).

pružati pratnju i razlučivanje onima koji su na putu, kakva god bila njihova situacija.

Duhovno vodstvo i pomoć nekomu vjerniku omogućuje drugim vjernicima da dospiju do razine svijesti o sebi i slobode koja će im dopustiti da postanu to što jesu u vjeri. Posebna je i bitna pretpostavka tog procesa koji zahtijeva razlučivanje sigurnost da je svaki Božji poziv sada upisan u konkretnu povijest i nutarnji dinamizam pojedinca.

Razlučivanje se, dakle, tiče konkretne povijesti i nutarnjeg dinamizma. Papa je Franjo u intervjuu iz 2013. objavljenom u *Civiltà Cattolica* rekao: »Samo se u pripovijedanju može razlučivati, ne u filozofskom ili teološkom objašnjavanju, u kojima se zapravo može raspravljati.«⁴ U iznošenju, dakle, neke konkretne povijesti, a ne u raspravljanju o načelima. Njegova nada i njegov cilj omogućuju raspoznati poziv i smjer naših života koje je Bog htio, i to u svim posebnim okolnostima, tako da u slobodi prigrlimo ono što Bog želi od nas.

S tim pretpostavkama možemo početi promatrati pojedine sastavnice razlučivanja, imajući pred očima poslanje praćenja oženjenih i obitelji u svjetlu AL.

Gledati, čekati, promatrati

Budući da živimo u mehaniziranom i tehnološkom svijetu, obično očekujemo da ćemo iznaći sposobne primjene za brzo rješavanje naših problema i naših situacija. Kad se to ne dogodi, postajemo nestrpljivi. Pa i naši međusobni odnosi, čak najintimniji, zaraženi su nestrpljivim traženjem trenutnih rješenja. U kraljevstvu Božjeg Duha stvari stoje drukčije.

Temeljna je pretpostavka da su Božji poziv i Božja volja upisani u priču našeg života. Zapravo istina i Božja smjernica za nas ugrađeni su u samo naše postojanje. Osim toga, mi vjerujemo, ako znamo strpljivo čekati, da će se istina i smjer, koje je Bog zacrtao za nas, pojaviti dovoljnom jasnoćom da je možemo prigrliti i po njima živjeti.

Napose još pratimo oženjene i obitelji, gledamo i očekujemo u procesu pažljiva slušanja onih koji su povjereni našoj brizi, dok istodobno slušamo Božju Riječ. Povrh svega, posve slušamo druge, a to znači ne samo njihove probleme, njihove teškoće ili njihove dvojbe, nego također, pa čak i više, njihove darove, njihove snove i njihove nade. To cjelovito slušanje pomaže nam da budemo prisutni i pozorni na čitava čovjeka, na čitav brak i na čitavu obitelj. Osim toga, želimo li uistinu poistovjetiti Božji poziv i Božju volju u životu ljudi, moramo također istodobno slušati Božju Riječ, povjerenu Pismima i nauku Crkve: »To razlučivanje nikad ne smije mimoići zahtjeve evangeoske istine i ljubavi kako nam ih Crkva izlaže« (AL 300).

4 Papa Francesco, *La mia porta è sempre aperta. Una conversazione con Antonio Spadaro*. Milano, Rizzoli, 213, 31. Hrvatski prijevod u *Obnovljeni život*, vol 68, 2014, str. 441.

Tada nije nužno nešto „učiniti“ s onim što smo čuli i promotрили. Bitni su strpljivo čekanje i pogled združeni s pozornim slušanjem, a to znači pristati da sa-stavnice života i poziva dozriju i da se primijene.

Obraćanje i promjena

Papa Franjo navodi završni izvještaj Sinode 2015. (br. 39) za trenutak ustanovljenja nužnih uvjeta da se provede razlučivanje u teškim situacijama, ali ti uvjeti su valjani i u normalnim situacijama braka i obiteljskog života. Navodeći izvještaj, Papa piše: »*Da se ostvari to razlučivanje, imaju se jamčiti potrebni uvjeti poniznosti, krotkosti, ljubavi prema Crkvi i njezinu nauku, u iskrenom traženju Božje volje i u želji da se nađe što savršeniji odgovor na nju*« (AL 300; [kurziv: A.S. — L.J.C.]).

Riječi »u iskrenom traženju Božje volje i u želji da se nađe što savršeniji odgovor na nju« ističu da svaki pravi proces razlučivanja ide prema obraćenju. To obraćenje može nas voditi od zla prema dobru, ali može nas također odvesti s dobra na bolje. Taj je proces razlučivanja koje smjera pozivu na obraćenje Romano Guardini opisao kao rad savjesti. On piše: »Bog govori i u jednom i u drugom: iznutra s poticajem savjesti, izvana s rasporedbom stvari. Riječ jednoga objašnjava se riječju drugoga. Uvijek novi zamah tog odnosa neprestani je poticaj moralnomu životu vjernika.« Zatim nastavlja:

Imamo sada jasniji pojam savjesti. Ona znači: biti svjesni samih sebe pred Bogom, pred dobrim, shvaćanim kao zapovijed Božje svetosti; sa samima sobom pred Bogom, shvaćajući ga, crpeći iz njega smisao stanja koje se povremeno javlja i shvaća kao providonosna odluka samog Boga. Ako čovjek shvaća i želi sve to; ako se stavi u taj red ideja; ako ga prihvati u sebi kao način svojeg života, o kojem se više ne raspravlja — onda iz toga nastaje nešto čudesno, upravo ona velika tajna savjesti: *suglasnost s Bogom*.⁵

Odgovor, odluka, zauzimanje. Nakon procesa očekivanja i promatranja, dok ne izroni usmjerenje koje Bog vodi i nakon razjašnjenja i utvrđivanja posebnog poziva na obraćenje ili promjenu, pozvani smo na odgovor, na odluku, na zauzimanje. To je u biti vježba naše slobode. Može izgledati da je riječ samo o tome da se učini pravedna stvar. Naravno da smjer našeg odgovora i da odluka mora biti takva. Zamršenost je upravo u naravi naše slobode. U ovom životu zapravo nikad nismo posve slobodni. Papa Franjo to tvrdi kad piše: »Ispravno shvaćena, stvarna je sloboda ograničena i uvjetovana. Ona nije samo sposobnost izabrati dobro potpuno spontano« (AL 273). Kad pomažemo ljudima u braku i u obiteljima da idu naprijed preuzimajući slobodno odluke, odgovore i zadatke, pomažemo im da shvate svoju slobodu i svoje mogućnosti. Prvi je cilj pratnje u duhovnom vodstvu suočiti osobu sa stupnjem slobode koju ima i pomoći osobi da raste u njoj.

5 R. Guardini, *La coscienza*, Brescia, Morcelliana, 1997, 42.

Dok pomažemo pojedincima, parovima i obiteljima da donesu slobodne odluke o onome na što ih Bog poziva, potrebno je da duhovni pratioci drugima pomognu prepoznati koje su im pomoći potrebne da ustraju. Dijalog u koji je ugrađeno razlučivanje ne prekida se, nego je otvoren budućnosti. A budućnost predviđa proces stalnog čekanja, promatranja, odluke i odgovora. Nitko se ne može zaustaviti jer osjeća da je u „ispravnom“ stanju. Božji poziv trajno je obraćenje.

Zajedničkarski vidik razlučivanja i njegov plod. »Bog je htio posvetiti i spasiti ljude, ne pojedinačno, bez ikakve veze između njih, nego je htio od njih učiniti narod koji bi ga uistinu priznavao i vjerno mu služio« (*Lumen gentium*, br. 9). Budući da je tako, bilo bi ludo pomišljati da se pojedinci trebaju zauzeti u razlučivanju unutar privatnih granica svojeg života, kao u nekom samostalnom poduzeću. Razlučivanje i odluke savjesti apsolutno su osobni, ali nisu privatna pitanja, izolirana od zajednice vjere. I samo duhovno vodstvo uvijek se shvaćalo kao crkveni događaj, kao susret dviju vjerničkih osoba u ime Gospodina Isusa (usp. Mt 18, 20). U ozračju obitelji i braka, papa nam Franjo daruje ove iznenađujuće riječi: »Crkva je obitelj obitelji, neprestano obogaćivanje životom svih kućnih Crkava« (AL 87).

Završni odsjek AL podsjeća da se čitava pobudnica ne tiče samo obiteljskog života i braka, nego još više, ona je zauzetost cijele Crkve u pratnji obitelji. To je temeljni sadržaj razlučivanja. Čitajmo:

Svi smo pozvani nastaviti težiti nečemu višemu od sebe i od naših granica i svaka obitelj mora osjetiti taj stalni poticaj. Idimo, obitelji, nastavimo taj hod! Ono što nam je obećano veće je nego što možemo zamisliti. Nikada ne izgubimo nadu zbog naših ograničenja, ali ni ne odustajmo od toga da tražimo puninu ljubavi i zajedništva koje nam je Bog obećao (AL 325).

Put razlučivanja koji se ostvaruje „hodajući zajedno“ ne dopire samo do pomoći današnjih vjernika: on se obogaćuje i poviješću vjere i iskustva svetih muževa i žena naše baštine, jednako kao i solidarnom i poticajnom nazočnošću onih koji služe u današnjoj Crkvi.

Ishod razlučivanja. Ishod je istinskog i poštenog razlučivanja „dobar plod“, o kojem govori Evandelje (usp. Lk 6, 43–45). »Svako se stablo poznaje po svojem plodu.« Od trenutka kad je srž Evandelja ljubav, pravo razlučivanje će se očitovati i istaknuti u ljubavi koju rada, ljubavi prema Bogu i ljubavi jednih prema drugima: »Po tome će svi znati da ste moji učenici: ako imate ljubavi jedni prema drugima« (Iv 13, 35).

Još jedan važan znak istinskog razlučivanja, bilo za pojedince bilo za zajednice, dar je mira. Taj mir ipak valja dobro shvatiti. Isus veli: »Ostavljam vam mir, dajem vam svoj mir. Ne kao što ga svijet daje, ja ga dajem vama« (Iv 14, 27). Izvorni mir koji je plod pravog razlučivanja nije jednostavno ozračje smirenja, a još manje samozadovoljstvo. Taj se pravi mir ukorjenjuje u pravom odnosu s Bogom i s drugima. Taj pravi mir poziva ljude na neprestano obraćenje.

Razlučivanje je čin povjerenja

Dok zaokružujemo svoje shvaćanje razlučivanja, općenito ali i u ozračju posebnosti pobudnice AL, temeljno je shvatiti odnos između razlučivanja i nade povezane s povjerenjem. Za neke je ljude strastveno traženje ispravnog razlučivanja povezano s njihovim traženjem sigurnosti u nastojanju da točno spoznaju volju Božju za njih. Pretpostavlja se da će s tom spoznajom moći ispuniti tu volju pa su onda sigurni da su mili Bogu.

U određenom smislu taj nas način razmišljanja usmjeruje na jedno od najvažnijih učenja Tridentskog koncila o sigurnosti spasenja. Tu stvarnost koncil naučava te nas navodi na razmišljanje: »Nitko, dok god će živjeti u ovom smrtnom stanju, ne smije predmnijevati o uzvišenom otajstvu Božjeg predodređenja da se tako smatra sigurnim da pripada broju predodređenih...«.⁶

U ovom nam životu nije dana sigurnost spasenja. Moramo ozbiljno shvatiti Pavlove riječi: »U nadi smo spašeni« (Rim 8, 24). To također znači da ne možemo biti apsolutno sigurni glede naših procesa razlučivanja, bilo da je riječ o duhovnom hodu pojedinca, bilo da je riječ o onome što se tiče braka i obiteljskog života. Ovaj zaključak može zbuniti i uznemiriti. Ali ne mora biti tako.

U pobudnicu AL papa Franjo ugrađuje nauk o razlučivanju unutar »logike Božjeg milosrđa«. Postupajući tako, očito ne prihvaća pojam razlučivanja teških ili zamršenih situacija kao način na koji bi se osiguralo spasenje, nego to „nesigurno“ razlučivanje, koje iskreno i pošteno nastoji upoznati i ispuniti volju Božju, ne bi smjelo dovesti do obeshrabrenja. Naprotiv, poziva nas na čin povjerenja i predanja, ne nama samima, nego Bogu. To je to povjerenje o kojem sv. Pavao piše Filipljanima: »Siguran sam da će onaj koji je počeo dobro djelo među vama dovršiti ga do Dana Krista Isusa« (Fil 1, 6).

6 DH 1540, I, naravno, u kanonima je nauk još izravniji: *Si quis dixerit, hominem renatum et iustificationem teneri ex fide ad credendum, se certo esse in numero praedestinatorum: anathema sit* (kanon 15: DH 1565).